

Nemzeti tudatunkról és történelemtanításunkról tanácskoztak Szigetváron

Régi hagyomány, hogy Szigetváron, az 1566-os ostrom évfordulójához kapcsolódva minden ősszel nagyszabású történelmi megemlékezésekre kerül sor. A Zrínyi-emlékünnepe után a történészek múltunk egy-egy kiválasztott fejezetéről tanácskoznak. 1984-ben nemzeti tudatunk és ezzel összefüggésben történelemtanításunk gondjait, problémáit vizsgálták meg. A konferenciát a TIT Történelmi Választmányának Baranya megyei és Szigetvár városi Szervezete, valamint a Baranya megyei Pedagógiai Intézet rendezte. Célul tűzték ki, hogy az új kutatások eredményeinek közreadásával elősegítik a történelemtanárok munkáját.

A témaválasztás nem volt véletlen. Általános tapasztalat, hogy a fiatalok többségének nemzetudata kivánnivalókat hagy maga után. Nagy részük nem tud mit kezdeni a nemzet, a haza, a nép fogalmával. Ez — mint a tanácskozás során megállapították — részben történelemoktatásunk hiányosságaiból, részben hibás társadalmi, politikai beidegződésekből ered. Sokan a nacionalizmus vádjától félve, nem akarnak nyíltan és lelkesedéssel beszélni történelmünk kiemelkedő eseményeiről, ugyanakkor nem merik őszintén elmondani a kevésbé dicsőséges korok hibáit.

A konferencia megnyitása után Ormos Mária, a Janus Pannonius Tudományegyetem rektora mondta el, hogy napjainkban mindenhol a világon ébredőben van a népek nemzetudata. Ez egyelőre a saját történelem megismerésére való törekvésben nyilvánul meg. Fontosnak tartják, hogy hogyan gondolkodtak őseik a múltban és mi a véleménye a külföldnek a nép egészéről. A jelent a múltból próbálják megérteni. Ugyanakkor érvényesül egy ellenkező hatás is. Az iparosítás, a turizmus fejlődése csökkenti az országhatárok jelentőségét. Napjaink gazdasági problémáit egyetlen ország sem oldhatja meg saját maga. A nemzet azonban soha nem szűnik meg, mert annak jellegzetességeit, a kultúrát, a nyelvet, a szokásokat és az illető nép összetartozásának érzését semmilyen külső körülmény nem tudja felszámolni. Ennek egyik bizonyítéka, hogy a világ napjainkban is országhatárok közé szervezve él. A nemzeteket a közös érdek is összetartja, hiszen mindegyik elsősorban saját népének életfeltételeit akarja javítani. Ha ez a törekvés nyilvánvaló, a nemzet minden egyes tagja fontosnak érzi, hogy továbbra is odatartozzon, ahol eddig is élt. A felhozott érvek meggyőzték a hallgatóságot arról, hogy a nemzet nem túlhaladott történelmi kategória, éppen ezért kell a vele kapcsolatos hiányosságokra felhívni a figyelmet.

Ezt követően az előadók rámutattak, hogy nemzeti tudatunk zavarának okai a trianoni békekötésig vezethetők vissza. A békeszerződést mind a baloldali, mind a jobboldali pártok elutasították, úgy vélték, hogy az ország a megmaradt területen képtelen létezni. Az új helyzetben sok fogalom megkérdőjeleződött. A haza addig a történelmi Magyarországgal volt azonos. Mivel a magyarság egy része a szomszéd országokhoz került, feltették a kérdést: Ki tartozik a magyar nemzethez? Magyarság és magyar állam ezután nem jelentett egyet. Előtérbe került a nyelv, a közös kultúra ápolása. A kisebbségbe került magyarokat súlyos megaláztatások érték. A békeszerződés rendkívül hátrányosan hatott az ország gazdasági életére is. Ezek miatt az okok miatt a két bécsi döntés által visszacsatolt területeket az ország népe örömmel és lelkesedéssel fogadta, és a német szövetségben rejlő veszélyeket csak később ismerte fel. A II. világháború után újra visszaállították a régi határokat, a sérelmek tehát lényegében nem szűntek meg. A nagy népmozgás —, ami a németek kitelepitése, a szlovákok áttelepedése, a szlovákiai magyarok áttelepitése és a bukovinai magyarok hazahozatala miatt következett be — újabb szenvedéseket jelentett több ezer embernek, amiről azonban sokáig nem volt szabad beszélni.

Nemcsak erről, hanem minden, nemzeti tudatunkat érintő kérdésről hosszú ideig hallgatni kellett ezután. A személyi kultusz időszak alatt elterjesztették a magyar nép bűnösségének hitét, ami önbecsülésünk megrontásához vezetett. Tankönyveink is ezt a szemléletet tükrözték, s ennek nyomait helyenként még ma is megtalálhatjuk. A tankönyvek jó része nem ad semmiféle érzelmi alapot ahhoz, hogy az abból tanuló diák a történelemben bele is tudja élni magát. Mindezek következménye a fiatalok nagyfokú közömbössége a nemzeti kérdések iránt.

Mások véleménye az volt, hogy nemzeti tudatzavarunk hiányosságaiért nem kizárólag a történelemtanítás hibáztatható. Minden országban vannak meghatározott társadalmi, politikai igények az oktatással szemben. A tankönyveket ezeknek megfelelően írják. Amíg a szellemi élet, a kultúra irányításában megtalálhatók a hibás szemlélet maradványai, addig a tankönyvek sem lehetnek hibátlanok.

A konferencián bebizonyosodott, hogy nemzettudatunk alakításában még nagyon sok más tényező is közrejátszik. Az egyik legfontosabb az élő tapasztalat és ennek alapján a társadalom tagjainak közérzete. Egy-egy nemzedék egymáshoz való viszonya, vagyis a fiatalok és az idősök közötti kapcsolat szintén befolyásolja történelmi tudatunkat. Az újságok, a rádió, a televízió hatását sem lehet elhanyagolni. Az oktatásban pedig a történelmen kívül más tantárgyak, például az irodalom, a földrajz is felhívhatják a figyelmet nemzeti értékeinkre.

Ezelőtt 15–20 évvel az oktatáspolitikában kialakult az a felfogás, hogy a fiatalokat nem érdeklí a múlt, mert a jelen érdekesebb. A technika fejlődésére hivatkozva azt állították, hogy minél régebbi valami, annál kevésbé érdekes. Ebből kiindulva eltörölték a történelem érettségét, és az iskolai oktatás minden szintjén csökkentették a történelem órák számát. Ennek a káros szemléletnek a következményeit mielőbb helyre kell hozni.

Több ismertetés hangzott el a diákok körében végzett, nemzeti tudattal kapcsolatos felmérésekről. Kiderült, hogy a fiatalok olyan kérdésekre, hogy „Mi a haza? Mivel tudnád bizonyítani hazaszeretetedet?” stb., csak teljesen sablonos, didaktikus válaszokat adnak. Sokan nem tudják közülük, hogy határainkon túl is élnek magyarok. Szinte ismeretlenek előttük nemzünk nagyjai, példaképeiket többnyire nem közülük választják. Megdöbbenő, hogy a felmérésben résztvevők közül nem egy fiatal, ha tehetné, itthagyná az országot és szívesebben élne külföldön.

Szó esett a szocialista országok nemzetiségi politikájáról is. Az előadók és hozzászólók hangsúlyozták, hogy a nemzetiségi politika elvei és a gyakorlat közt sok helyen óriási különbség tapasztalható. Ennek egyik oka, hogy az I. világháború utáni új országhatárok különböző élet-színvonalú, gazdasági fejlettségű és eltérő kultúrájú területeket egyesítettek. A különbségek nem tűntek el, s egyes országok az ebből fakadó problémák megoldásához nem találtak mindig megfelelő eszközöket. Ez a kelet-európai országok történetírására is rányomta a bélyegét. Az első világháború után területeket szerzett országok történetírására jellemző, hogy megpróbálják a XX. századi államhatárokat a múltba visszavetíteni. Azt vallják, hogy az illető területek mindig is a mostani ország részét alkották, amikor pedig ez nem így volt, akkor úgy tekintik, hogy ezek a területek csak átmenetileg kerültek idegen fennhatóság alá.

Nemzettudatunk zavarait kiváltó okok felszámolása még várta magára. Megoldásként — mint azt az egyik előadó hangsúlyozta — talán a néphagyomány értékeiből kellene egyet-mást átvenni. A közösségi érzés régen közvetlenül fejlődött ki a felnövekvő gyermekben. A parasztember már gyermekként bejárta a környező határt, ismerte a dülök, utak stb. nevét, az elnevezéshez pedig mindig valamilyen magyarázat fűződött. Ezeknek megismerése kötődést, élményt jelentett számára. A közösség először magát a családot, majd a falut, és az azt körülvevő tágabb környezetet, aztán lassan a megyét és az országot jelentette. A közösségről alkotott kép tehát egyre tágult. Természetesen ezt a világot nem lehet visszahozni. Az iskolának azonban pótolnia kellene ezt a hiányt. El kellene érni, hogy a gyermek érzelmi kötődjön szűkebb, majd tágabb környezetéhez. A helytörténeti emlékek felkutatása, megmagyarázása, a lakóhelyre szervezett kirándulások, a környező források, utak stb. rendben tartása szervezett kis-közösségek által mindezt elősegíthetné.

A háromnapos tanácskozás résztvevői között sok pedagógus is volt. Hozzászólásaikkal, tapasztalataik közreadásával ők is alátámasztották az elmondottakat. A problémák nyílt, őszinte felvetése a közös tenniakarás remélhetőleg hozzájárul a felvetett kérdések mielőbbi megoldásához.

Foki Ibolya

A népzene gyűjtés múltja és jelene Hajdú-Bihar megyében

„Egy nemzet zenekultúráját nem egyes emberek csinálják, hanem az egész nép. Minden ország zeneszerzése, ha eredeti, a maga népe dalain alapul. Ezért kell azt *állandóan figyelni, tanulni, énekelni.*” Kodály 1957-ben, Debrecenben mondta ezeket a nagyjelentőségű szavakat, s ezzel mintegy meghatározta a mai népzenei mozgalom célját és feladatait is. Ez a hármas program hétköznapi munkánkban válik valósággá, eddig elért eredményeinkben ölt testet.

A népdalokat *figyelni* elsősorban a népzene kutató feladata. Megyénkben a Bartók- és a Kodály-tanítványok mellett Ecsedi István néprajzkutató — a Déri Múzeum akkori igazgatója — volt az első helyi gyűjtő, aki 1912-ben megkezdte a népdalok lejegyzését a Hortobágyon. E dalok nyomtatásban is megjelentek. Könyve bevezető tanulmányában máig helytálló megállapításokat olvashatunk a pásztorok éneklésmódjáról, daltanulásuk alkalmairól, a hortobágyi dalok elterjedéséről. A püspökladányi Csenki-fivérek cigányfolklor kutatásai igen jelentősek a két világháború közötti évekből. Az általuk gyűjtött cigánymesék 1973-ban Püspökladányban, a népdaladák és a keservek 1980-ban az Európa Könyvkiadónál jelentek meg.

Tematikus igényű kutatást többen is végeztek a környéken az 1950-es évek óta. A siratódalok, a gyermekdalok, a jelen napi szokásanyag keresése sok érdekes adatot hozott felszínre. E munkába kapcsolódtam be magam is, amikor pályakezdő tanárként 1956-ban Debrecenbe kerültem. Az alkalomhoz nem kötött dalok gyűjtése is fontossá vált, ezt követelte a mindennapi élet, a népzenei mozgalom szárnyait bontogató „Új hulláma”, a népdalok iránt ismét megmutatókozó közérdeklődés, az egyre-másra megalakuló népdalkörök és citerazenekekarok.

Kodály az 1940-es évektől kezdve erőteljesen szorgalmazta népzenei falumonográfiai megírását. Hajdú-Biharban az utóbbi évtizedekben két ilyen kezdeményezés történt, amelyek azonban különböző okoknál fogva nem valósulhattak meg. (Egy megyei monográfia, és egy Nyíradony községről hasonló igénnyel megkezdett gyűjtés.) Jelenleg Báránról készül történeti és néprajzi falumonográfia, melynek a község népzenei életét feldolgozó fejezete az első ilyen vizsgálat a megyében.

A szülőföld és a népdalok szeretete vezette Püspökladány nagyközség vezetőit, amikor 1974-ben kiadták hortobágyi és sárréti gyűjtésemet. Az ő példájukat követte Berettyóújfalun 1977-ben 26 bihari községben tett gyűjtőutam eredményének publikálásával. (Azóta mindkét daloskönyv második kiadása is megjelent.) A Déri Múzeum gondozásában Holló László festőművész képeivel társítva jelentek meg a témához illő népdalok, dr. Papp János gyűjtéséből. A nyomtatásban eddig napvilágot látott dalok korántsem adják pontos képét a megyében feljegyzett anyagnak. Részben a Déri Múzeum néprajzi adattárában, táncgyűjtéseknél, népzenei csoportoknál, részben pedig magángyűjtőknél számos publikálatlan feljegyzés, vagy le nem írt dallam lappanghat, amelyről nincs áttekintésünk. (Több olyan családot is ismerek, ahol pl. a falusi nagyszülők dalait a városi unoka magnóra veszi, és úgy őrzik, mint egy családi fényképet.)

Mi jellemzi megyénk népzenejét? Elsősorban nem a különbözőségek, hanem az azonosságok, melyek az Alföld zenei hagyományaihoz kapcsolják. Ugyanolyanok a dalolási alkalmak, a szokások, a daltanulás módja, a hangszerek, mint bárhol másutt, tágabb környezetünkben. Dalaink különböző változatokban más zenedialektus-területeken is megtalálhatók. Azonban régies pásztoralaink, rabénekeink gazdag változatképződése, virágzása láttán úgy tűnik, erre a tájra ezek a dallamok a legjellemzőbbek. Az új népdalstílus is elevenen él. Sok izes, régies, az országosan ismert alaktól eltérő variáns hallható. A dalok előadásmódja az időseknél általában még díszített, még az új stílusú dalok éneklésekor is. A középkorúak énekében már sokkal ritkább a hajlítás. Nyíradony, Polgár és Csökmő környékén még csoportos énekekben is díszítenek. A pásztorok éneklésmódja külön tanulmány tárgya lehetne. Dalaik helyenként prózaszerűek, elbeszélő jellegűek.

Legértékesebb régi stílusú népdalaink hat, nyolc, illetve tizenegy szótagosak. A *Lóra csikós* 4 és 5 soros alakja, 6 és 12 szótagos megjelenési formái, a *Kiszáradt a tóbul*-típussal való keveredése, sok szövegváltozattal méltán kelti fel érdeklődésünket. A Sárréten 5 soros alakja *Hallották hirit*-szövegkezdettel általánosan ismert. Más rabénekek mellett e dallamra éneklik még *Barna Péter* balladáját is, és a *Béres vagyok, béres-t*. A *Kiszáradt a tóbul*, mely dalt Veres Péter a hortobágyi pásztorok imádságának nevezett, parlando és giusto előadásmódban egyaránt hallható, 6 és 12 szótagos sorokkal is éneklik. A giusto tempó az utóbbi szótagszámú dallamalakhoz társul. Egy ugyanazon énekes repertoárjában is megtaláljuk mindkét szótagszámú formájában. Sok változattal különösen szépek a harmadik dallamsor hangvariánsai, (az „adj egy csendes esőt” szövegrészénél), amelyek kedves tanáromnak, Járdányi Pálnak érdeklődését is felkeltették, midőn 1962-ben a Déri Múzeumban lejegyzéseimet megtekintette. Nem kevésbé szépek a szövegben az esőért való fohászok változatos kifejezései. Még néhány 6 szótagos dal a legjellemzőbbek közül: *Elveszett a lovam*, *Hajnallik, hajnallik*, a Sárréten pedig: *Jóestét*,

jóestét és szövegváltozatai (Elmegyek, elmegyek, illetve Katona vagyok én), és az Angoli Borbála-ballada.

A nyolc sztagos *Debrecennek van egy vize* dallam- és szövegváltozatai az előző típusnál is népszerűbbek. Megyénket, városunkat említve mindenkinek ez a népdal jut rögtön az eszébe. Törő Gábor püspökladányi csikós szerint „Mink még az Úri Imádságot is erre a nótára mondjuk.” Mint érdekesség: Aradványpusztáról még nagyon szép katonadal-szöveggel is gyűjtöttem variánsát. A *Fehér László* ballada is e dallamköntösben él. Ha a felsorolás nem is lehet teljes, okvetlenül említenem kell még a *Nem szánt, vét az égi madár*, a *Meg kell a búzának érni*, a közkedvelt *Betyárgyerek az erdőben* című dalokat, s két különlegesen szép — csak a Sárréten hallható — népdalunkat: A *Sárrétjén nevelkedtem* és a *Szegény embernek születtem* kezdetűeket. Az egész ország a tiszacsegei Tanka Gábortól tanulta meg annak idején, hogy *Bújdosik az árva madár*.

A harmadik gazdag dallamcsalád megyénkben a *Ha felülök a Fekete-halomra* és változatai. Itt kell említeni két recitativ-típusú népdalunkat is: *Megbotlott a lakó zamaram lába*, és *Az én édes-kedves öregapám*... A parlando-dalok sorát két ballada, a *Kismargita* és a *Leégett a Csiribiri hodály zárja*. Végezetül nem lenne teljes a régies dalanyagról felvázolt kép a tájra oly jellemző giusto dalok nélkül. Ezek *Esik eső, lú a szél*; *A csikósok, a gulyások*; *Kelj fel kondás*; *Jaj de szépen esik az eső*; az ungarésca-formájú *Itt az idő, Szent Mihály nap közeledik*; a csemetisz-rokon *Huszárosan vágatom a hajamat*; és a Páva-rokon *Jaj Istenem, de vig vótam ez előtt*. A felsorolás korántsem teljes, de hűen mutatja legértékesebb hagyományaink továbbélését, sokszínűségét.

De térjünk ismét vissza a kodályi gondolathoz. Hogyan tanulhatjuk meg a felsorolt értékes népdalokat? Elsősorban az élő forrásból. Megyénkben csaknem 50 népzenei együttes működik. Egyötödük országosan kiváló minősítésű, három népdalkörünk pedig e minősítés mellé már többször elnyerte a zsűri külön dicséretét is. Szólistáink közül eddig hárman kapták meg a „Népművészet mestere” kitüntető címet. Ajtajuk nyitva áll a tanulni vágyók előtt.

Meghallgathatjuk énekeseink, hangszereseink műsorát különböző megyei és országos népzenei találkozókon. Felvételtől pedig a Rádió műsoraiban, a Magyarországi Citerazene című hanglemezen, illetve a Megyei Művelődési Központ képmagnó-felvételein is.

A népzene továbbadását tanárok odaadó, lelkes munkája is segíti. Az MTA Zenetudományi Intézet Népzenei Főosztálya elvi irányításával szervezik a nyári táborokat, továbbképzéseket. Népi hangszerjátékot a debreceni Löwy Sándor Úttörőházban — e célra szerkesztett tankönyvekből — a Délibáb Együttes tagjai tanítanak, s mint nemzetközi hírű muzikusok, a gyakorlatból is példát mutatnak. Kiváló amatőröktől is magas fokú hangszerjátékot hallhatunk, pl. a Gereben, a Karikás, a Csobolyó, a Hajdúság és a Sárréti Népi Együttestől. Közülük többen a Népművészet Ifjú Mesterei.

Példamutatóan támogatja a népzene ügyét a megye és Debrecen város vezetősége, a művelődési intézmények munkatársai, továbbá a Megyei Tsz Szövetség és a MESZOV is. Nagyon jelentős segítség az, melyet az MTA Debreceni Akadémiai Bizottsága nyújt a népdalkutatáshoz, esetenként ösztöndíj formájában.

Mind e sok jó szándék és eredmény mellett gondjaink is vannak. Elsősorban az, hogy kevés a jól képzett, sokoldalú, gyakorlati népzenei szakember. Az egész magyar felsőoktatásban nincs önálló népzene-tanszék. A Zeneművészeti Főiskola Debreceni Tagozatán van ugyan heti egy óra népzene, két félévén keresztül, a Tanítóképző Főiskolán pedig népzenei fakultáció, de egyiknek sem az az elsődleges feladata, hogy népzenegyűjtőket neveljen. Hogy mégis innen kerül ki a gyér utánpótlás, az csak a tanár és néhány igazán érdeklődő hallgató ügyszeretetének eredménye. Dolgunkat nehezítendő, megszűnt a népművelés-tárgy a Zeneművészeti Főiskola zenetanárképző tagozatain. Ezáltal a hallgatók falusi kutató- és zenei közművelődési teendőkre való felkészítésének lehetősége a minimálisra szűzorodott.

A múzeumokban sincsen népzene gyűjtő. Nagy szerencse, hogy éppen a Tiszántúlon elmondhatjuk, hogy a sokéves gyakorlat folytán több kitűnő néprajzkutatónk szerzett jártasságot a dalgyűjtésben is. Azonban az ő tevékenységük sem pótolhatja egy vagy több, kizárólag népzene gyűjtéssel foglalkozó személy munkáját. A korábbi években felvetődött egy — a Zeneművészeti Főiskola Debreceni Tagozatán létesítendő — kelet-magyarországi népzenei kutatócsoport, valamint -archívum gondolata, mely eddig csak terv maradt. Pedig fontos feladat lenne a rendszeres gyűjtés, s a meglevő adatok összesítése. Ez a munka kedvezően hatna a néptánc kutatásra és koreográfiák megalkotására is, valamint olyan sikeres feldolgozásokra adhatna ihletet, mint pl. Czövek Lajos kitűnően énekelhető kórusművei, vagy Hortobágyi képek című népdalszvitje.

Az ún. népzeneészek, azaz cigányzenészek lassan kihalnak. Az ő utánpótlásuk sincs biztosítva, s méginkább nincs az ún. paraszttandáké. Új kezdeményezés a Hajdú-Bihar megyei Művelődési Központban a tánccházzenész-képző tanfolyam, mely az utánpótlás gondján igyekszik könnyíteni. De nem pótolhatja azt az intézményes népi hangszeres képzést, amit pl. már Románia zenei szakközépiskolaiban is megtalálunk, a Szovjetunióról nem is szólva.

Szeretnénk, ha legkiválóbb énekeseink dalait kazettán, vagy hanglemezen megvásárolhatná

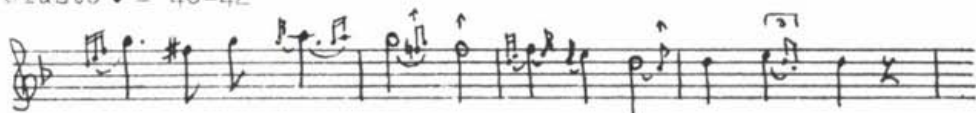
minden érdeklődő, s nem utolsósorban a sok bel- és külföldi turista. Szerencsésen egészíthetnénk ki ezzel az amúgy is kevés kínálatot e műfajból.

Meglehetősen kevés a megyei, illetve tiszántúli népdalkiadványok száma. Kívánatosnak tartanánk legjobb népdalköreink kiválóan minősített műsorait megjelentetni, továbbá ún. kis zenei monográfiákat — pl. pásztor dalokat, szerelmi dalok, párosítók, balladák stb. — sorozatban kiadni, vagy a már megkezdett püspökladányi és berettyóújfalui kötet után a folytatás lehetőségét megteremteni, amelyből kinöhet egykor a megye, esetleg a közép-Alföld népzenei monográfiája is.

Bencze Lászlóné dr. Mező Judit

Kurtyán Györgyné, a Népművészet Mestere, Nyíradony

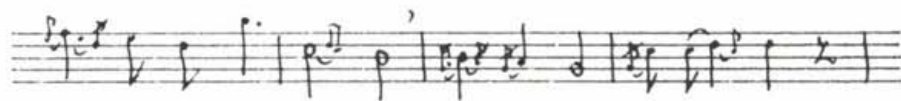
Giusto ♩ = 40-42

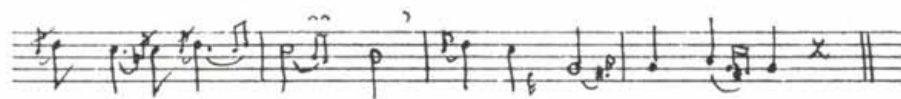
1. Ár-va va-gyok, ár-va, az Is-ten is lát-ja,

Ver-je meg az Is-ten, ki az ár- vát bántja.

Ver-je meg, ver-je meg, ve-ret-len ne hagy-ja,

Ki az i-gaz ár- vát ár-tat-la- nul bántja.

2. Jaj Istenem, Uram, kinek tegyek panaszt,
Mikor e világon nem akad egy igaz.
Mondanám a földnek, de nem tud felelni,
Mondanám élőknek, el fognak beszélni.

3. Jaj Istenem, Uram, hun fogok meghalni,
Hun fog az én piros véreim elfolytani?
Ha jerdőn meghalok, megesznek a vadak,
El is énekelnek az égi madarak.

Néprajzi gyűjtőúton a szentesi honismereti diáktábor tagjai, 1977.

A Csongrád megyei honismereti diáktáborokról

Tíz esztendővel ezelőtt — ugyancsak Makó városában — országos honismereti tábort rendeztünk. A Csongrád megyei résztvevők felbuzdulva az országgraszoló siker, és indítatva a mérhető eredmények láttán, elhatározták, hogy kezdeményezik *Csongrád megyében minden esztendőben a honismereti diáktábor megszervezését*. A jó ügyet azonnal fölkarolták a KISZ Csongrád megyei Bizottsága, valamint a HNF megyei vezető testületei, és azóta is folyamatosan megteremtik a táborok anyagi, tárgyi és személyi föltételeit. 1975-től áldozatkész tudósok, pedagógusok, mozgalmi vezetők irányításával minden évben megrendezzük a szűkebb pátria történeti múltja és népelete iránt édeklődő középiskolás KISZ-fiatalok és úttörők találkozóját. A táboroknak az eddigiek során Makó, Csongrád, Szentes, Kistelek, Szeged, Hódmezővásárhely, Ópusztaszer adott helyet. Makó ezúttal harmadik alkalommal vállalta a házigazda szerepét, bizonyítva a város szívenvedélyes hazafias elkötelezettségét, áldozatvállalási készségét a fiatalok magyarságtudatának elmélyítésében.

Már az első megyei táborok bizonyították: erőfeszítéseinket jó ügy szolgálatába állítottuk, a részt vevő diákok nagy értékű történeti és néprajzi anyagot gyűjtöttek. 1977-ben Szentesen már életmódkutató, népzene-kutató, helytörténeti és néptánc-kutató szakcsoportokban tevékenykedtek a fiatalok. Mintegy száz néprajzi tárgyat gyűjtöttek, közöttük subát, nádazó eszközöket és cserépedényeket. Nem kevesebb, mint 30 népdalt jegyeztek el. Értékes adatokat gyűjtöttek a kenyérsütésről, a disznóvágásról, az ételek tárolásáról és tartósításáról, a tarhonya készítéséről és az olaj szerepéről a szentesi parasztemberek táplálkozásában. A tábor résztvevői a szentesi Koszta József Múzeum adattárában több száz cédulát helyeztek el, amelyeken rögzítették a szentesi nép táncait, illetve az e témakörhöz kapcsolódó szólásokat, közmondásokat. Forráselemzés után tartalmas dolgozatokat készítettek Nagymágocs és Szegvár múltjáról, a Tanácsköztársaság helyi eseményeiről, valamint a szentesi Kontakta gyár történetéről.

1978-ban Kisteleken mintegy harminc néprajzi tárgy — szakajtok, tarhonyaszárítók, jármók, különféle edények, vékák s egy 1860-ból való katonai elbocsátólevél jelezték a gyűjtőmunka fölmérhető eredményeit. Ugyanitt voltak azok a diákok, akik népdalokat, betyárballadákat jegyeztek le, s föllelték Kistelek fölszabadulásának hiteles dokumentumait is. A vasúti oldali tanyákon lefényképezték a kaszálás, kaszakapálás, löbefogás módját. Részletes leírást készítettek a kisteleki hetipiacról. Szakszerűen lerajzolták az útszéli fakereszteket, feljegyezték az ezekhez kapcsolódó néphagyományokat, hiedelmeket. Elkészítették egy tanya helyszínrajzát, telekelrendezését és teljes tárgyleltárát.

1979-ben a diákok Szeged bolygóinak, Kiskundorozsmának, Szöregnek, Tápénak a történetét tanulmányozták, iratokat, visszaemlékezéseket, tárgyi emlékeket gyűjtöttek, amelyek a szegedi Móra Ferenc Múzeum Történeti Osztályának anyagát gyarapítják. A néprajzosok a dorozsmai öreg kubikosoktól kértek el felbecsülhetetlen értékű használati eszközöket. Az idős parasztemberekkel való beszélgetéseket magnószalag őrizi.

1980-ban Hódmezővásárhelyen régészeti, történeti, életmódkutató és folklórszakcsoport működött.

Eszembe ötlök az 1981-es makói diáktábor, amikor a fiatalok tüzetesen megismerték Erdei Ferenc életét, munkásságát. Hallatlan élményt jelentett a diákok számára, hogy az ország nagy ügyeiben buzgoló államférfi, nem felejtette el tápláló gyökereit, kötődését a szülőházhöz,

rokonsághoz, a kiröppentő tájhoz. A makói tábor résztvevői is eljutottak a föllelt cselédkönyvtől a hiteles történelemszemléletig, a tanyai ház néprajzi dokumentálásától a haza fogalmáig, az egyes ember sorsától a nemzet történetéig, a helyi kötődéstől a tartalmas hazaszeretetig.

Egyébként 1981-ben a diákok Makón összegyűjtötték a nagy ünnepeken (karácsony, húsvét) divó népszokásokat és az ünnepi receptkülönlegességeket. Mások a makói hagyományok tárgyi emlékeit térképezték fel, lejegyezve régi termelési eljárásokat. Fölleltározták néhány régi makói parasztház berendezését. Kérdőívek alapján rögzítették a város és környéke néptánchágyományait, a különböző alkalmakkor még ma is elhangzó rigmusokat. A történészek megismerkedtek néhány helyi tsz alapításának körülményeivel. Hét makói úttörő pedig egy 1898-ban épített, földéaki tanya épületét és tartozékait tanulmányozta s elvégezte, mintegy 800, semmivel nem pótolható értékű tárgy leltározását.

1982-ben Ópusztaszeren új színfoltot jelentett a nemzeti szakszervezet megalakítása szlovák és román gyerekek részvételével. Más csoportok a paraszti gazdálkodást, az ehhez kapcsolódó népszokásokat vizsgálták. A történelem iránt érdeklődők a földreform kérdéseivel, az „ezeréves pört” lezáró „második honfoglalással” ismerkedtek behatóbban.

1983-ban ismét Szegeden találkozhattak a mozgalom fiatal aktivistái. Az egyik kis csoport Algyó szellemi néprajzának emlékeit gyűjtötte sikerrel. A folklorkutató részleg Tápé és Kiskundorozsma lakóinak ünnepi szokásait, sajátos ételkészítési eljárásait kutatta. A történészek szegedi munkaszervezeti veteránok biográfiáit jegyezték le. Egészen újszerű kezdeményezés volt, hogy egy brigád lefotózta a szegedi emlékhelyek, emléktáblák és műemléképületek egy részét. A munkafotókat szakszerűen rendezték és azonosították. Ahogyan az 1974-ben és az 1981. évi makói diáktáborok lendületet adtak az évszázados hagyományokra visszatekintő makói honismereti mozgalomnak, 1984-ben is tovább szélesedett a helyi múzeumi és levéltári munka bázisa. Olyan tárgyi és szellemi értékeket sikerült föllelni, amelyek jelentősen gazdagították a város széles körben elismert gyűjteményét.

A tisztelet azt kívánja, hogy egy ilyen rövid visszapillantás keretében említsük meg azoknak a nevét, akik a legtöbbet tették a táborok sikeréért. Koczor Lajos, Veszelinov Agnes, Sipos József, Marjanucz László, Juhász Antal, Felföldi László a táborok vezetésében szerzett kiemelkedő érdemeket. Tóth Jánosné, Szigeti György, Raffay Ernő, Juhász János, Vörös Gabriella, Blazovich László, Nagy Vera, Halmágyi Pál, Rác Sándor, Molnár Pálné, Tóth István, Nagy Ibolya, Nagy Miklós pedig a szakszervezetek irányításában végzett nagyszerű munkát. Jó szívvel gondolhatunk vissza néhány emlékezetes előadásra: Bálint Sándor professzorra, Koncz Jánosra, Nagy Istvánra, Tóth Ferencre, Tamasi Mihályra, Ferenczi Imrére, Trogmayer Ottóra, Tóth Bélára, Zombori Istvánra, Oltvai Ferencre.

De legyen szabad néhány kiváló táborlakó, diákunk nevét is felidézni. Közülük többen már egyetemisták és itt értek el szép eredményeket a honismereti munkában: Sisák Ági, Sarnyai Rózsa, Seres Éva, Joó Mariann, Sós Kati, Tábir Erzsébet, Szabó Éva, Majláth Sári, Duró Anni, Erdélyi Eszti, Bozsik Kati, Kéri Kati, Deák Erika nevét említeném.

Meggyőződésünk, hogy csak úgy lehet igazán szeretni a hazát, ha ismerjük történetét, fejlődésének állomásait, a nép sikereit és kudarcait. S ehhez a nagy egészhez hitelesítő jelleggel kapcsolódik az ölelésnyi környezet, a legszűkebb táj ismerete, a hagyományok föltartásában való aktív részvétel. A diáktáborok résztvevői mentik a még föllelhető értékeket, gyűjtik a múlt tárgyait, hagyományait, a szakemberek, tudósok pedig földolgozzák, rendszerezik, elemzik azokat. Múlhatatlanul fontos, hogy a Honismereti mozgalom, s benne a honismereti táborok történeti hidat verjenek a fölnövekvő nemzedékek és apáink, nagyapáink között. Ebben rejlik a mozgalom nemzeti tudatformáló ereje. Hiszen a régmúlt értékeinek föltérképezése mellett egyre inkább a vizsgálódások fókuszába kerül a közel- és régmúlt, amely a nehézségek, eredmények, példák, irányzatok felkutatásával nagyban befolyásolja a szocialista nemzeti tudat alakulását. A fiatalok gyűjtőmunkája, személyes tapasztalatai nyomán élettellel telítődnek a történelemkönyvek igazságai.

Engedjék meg, hogy a gondolatot Erdei Ferencnek, Makó nagy fiának szavaival zárjam. Tessedik Sámuellel kapcsolatban, akit a magyar önismeret úttörőjének tartott, a következőket írja: „... Tessedik vállalja a legreálisabb fáradozást, sokszor kínolást és küszködést is azért, hogy a megkezdett úton az eredményig eljuthasson. Így munkálni a valóság ismeretét s így törekedni a leplezetlenül föltárt valóság jobbításán, külön-külön is példamutató nagyság.”

Megismerni múltunkat, jelen valóságunkat, hogy jobbításán fáradozhassunk — legyen ez úttörő s vezérfonal a majdani honismereti találkozók résztvevőinek is.

Dr. Hegyi András

Az abasári királysobor

1984. október 14-én ünnepelni gyűltek össze a Mátra-alja egyik legszebb fekvésű községének lakói. Nem mindennapos eseményre került sor Abasár főterén. Szoboravatás volt.

Csaknem ezer éve a szőlő adja errefelé a megélhetést, bár az utóbbi évtizedek óta az iparban is sokan dolgoznak. A szőlőtő most már bronzba öntve látható, mégpedig a község névadója, Aba Sámuel király csaknem kétméteres szobrával. Nemcsak a falu lakossága, hanem a környék, Gyöngyös és a megye küldöttei vagy kíváncsiskodói is ott szorongtak a főtér embergyűrűjében.

Az avató beszédben Kovács Béla, a Heves megyei Levéltár igazgatója emlékezett harmadik királyunkra, Aba Sámuelre, akit a hajdani néphagyomány „kegyes” névvel tisztelt. Anonymus Gesta Hungarorum ezt jegyezte meg róla: „Árpád vezér nagy földet adott Ednek és Edömérnek a Mátra-erdőben, ahol ünokájuk, Pata később várat épített. Az ő sarjadékukból származott hosszú idő után Sámuel király is.”

Az 1473-ban Budán nyomtatott Chronica Hungarorum már többet szólt róla, aki 1044-ben a német-római császárral és szövetségeseivel, Péter királlyal szembeni csatában Ménfőnél esett el. „Aba király legyőzve a Tisza felé futott, és egy faluban... kegyetlenül meggyilkolták. Teste abban az egyházban temettetett el, amely falu (Debrő) közelében volt. De néhány év múlva, amikor kiásták sírjából, szemfödőjét és ruháit romlatlanul találták, és sebhelyeit begyógyulva. Végül a saját kolostorában, Sárosban (Sárban) temették el a testét.” A nép kegyelettel emlékezett királyára, aki a pártító főurakat egy alkalommal kegyetlenül megbűntette.

A szobrot Szabó Miklós helybeli lakos leplezte le, aki átadta az öntvény egy bronzdarabját a község tanácselnökének, Dér Tibornak. A tanácselnök meleg szavakkal köszönte meg Szabó Miklósnak és családjának a szobrot. Ugyanis annak tervezési, készítési és elhelyezési költségét teljes egészében ők viselték.

— Régóta melengtem ezt a tervet — mondta Szabó Miklós. — Aba Sámuel azért választottam, mert a szememben a falu évszázados biztató erejét jelképezi. A szőlőtőke pedig a jobbágyi ösök helytállását, verejtékük gyümölcsét, paraszttársaimnak a tájat és az embert egyaránt alakító munkáját jelenti. A kompozíció, amelyet megálmodtam, tisztelgés a falu múltja és a jelen közössége előtt. A jövőnek üzenet, bátorító biztatás.

Nem kételkedünk a mondataiban. Szabó Miklós a helybeli Rákóczi Termelőszövetkezet dolgozója. Az utóbbi években végzett 500 hektáros szőlőtelepítést személyesen irányította. Személye példa a munkaszeretetre, faluszeretetre — az utóbbin át a hazaszeretetre.

A műértők majd eldöntik az alkotás művészi értékét, de a szoborra a falu máris joggal büszke. A szobrász, a hódmezővásárhelyi Till Aran így fogalmazta meg saját célját:

— A király alakját jelképek tartom. Ő a faluteremtő, ezt a kezében tartott monostoralapító levél fejezi ki. A lábánál gyökerező szőlőtől roskadozó tőke az évenkénti teremtő megújulást, a dolgozó ember munkájának beérett gyümölcsét mutatja. Így teljes, így egy az egész.

A szobor beton talapzata előtti bronzablára a következő írás került: „Aba Sámuel király községünk névadója. Az általa alapított és a Sárhegy oldalán szőlővel adományozott bencés monostor lett végső nyughelye királyunknak. Emlékére halálának 940 éves évfordulóján kegyeletes megemlékezéssel sírja közelében állíttatta 1984-ben Szabó Miklós és családja, abasári lakosok”. (A szobor fényképét lásd a hátsó borítón.)

Dr. Misóczki Lajos

Citerástábor Szentendrén

A népzenei hagyományok átörökítésének, megőrzésének szép példájával lettem gazdagabb az elmúlt nyáron. Augusztus 27. és szeptember 1. között Szentendrén — Izbégen — a Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár és a Csili, a XX. kerületi Művelődési Otthonok Igazgatósága citerástábort szervezett a megye és Budapest citerásai számára. Amikor beléptem a festői környezetben, árnyas fák között és patakparton fekvő úttörőtáborba, rögtön citeraszót hallottam. „Családiás” tábornak tetszett a szentendrei találkozó, hiszen a megyéből és Budapestről mindössze 37-en érkeztek. De a 37 résztvevő a legkülönfélébb korosztályból került ki: láttam kisiskolásokat, fiatal katonatiszteteket, családok középkorú embereket és az idősebb nemzedék tagjait. A tábor vezetőjétől, Pócsik Dezsőtől, a neves citerapedagógustól rögtön azt kérdeztem, hogyan lehet a különböző korosztályoknak együtt dolgozni, tanulni.

— Véleményem szerint nem nehéz, ha az ember már foglalkozott külön-külön mindegyik korosztállyal. Ha külön megy, együtt is megy. Úgy szerveztem meg a csoportos foglalkozásokat, hogy az öregek tanítsák a fiatalokat. Vallom, hogy az öreg citerások hozzák magukkal a múlt század citerásstílusát.

Beszélgésünk közben az egyik faház előtt idősebbek citeráztak és magyarázták a tudni-valókat a kisiskolásoknak. Közelebb mentünk a zenélő társasághoz. Kertész Antal bácsi örömmel számolt be életéről és a citerához fűződő kapcsolatáról:

— Pesterzébetről érkeztem. 72 éves vagyok. A citeramuzsikával 1919-ben ismerkedtem meg. Apámék bementek Kiskunfélegyházára, állatot vittek be. Volt egy disznócsordánk. Előtte lévő nap bort fejtettünk és söprű maradt. Adtam a disznóknak a söprűből, berúgtak a disznók. Elővettem apám citeráját és játszogattam rajta. Négy dalt megtanultam. De akkor már jöttek ki a szüleim a városból. Gyorsan fölkeltem nagyostorral a disznókat. Este, mikor apám játszik, mondom neki, hogy nem engedné meg nekem is a játékot. Mit értő te ahhoz? — kérdezi. De azért ideadta a játékszert. Elkezdtem rajta játszani. Goromba volt a kisöreg, hogy az engedélye nélkül levettem a mestergerendáról a tamburát, de azután megennyhült, amikor azt mondtam, hogy szeretnék úgy megtanulni játszani, mint ő. Utána, mikor ő kijátszotta magát, néha-néha megengedte, hogy játszhatok. En azóta a citerával barát vagyok. A 30-as években ugyan abbahagytam, de amikor az 50-es években újra pódiumra került a citera, a szegény emberek hangszere, akkortól fogva újra érdekelt. Saját magam is készítettem azóta körülbelül nyolcvan darabot.

A tábor lakói előadásokat hallgattak meg a citera kezeléséről, a játszasmódokról, valamint a magyar népzene múltjáról is. S természetesen sokat gyakoroltak, játszottak, ismeretségeket kötöttek.

— Mi a tábor fő célja? — fordultam befejezésül újra Pócsik Dezsőhöz.

— A fő cél a citerázás megtanulása és megszerettetése. Hiszem és vallom, hogy a citeramuzsika ellenzői — mert ilyenek is vannak — nem azt ellenzik, hogy az citera, hanem azt, hogy nem jól szól! Például nagyon sok citerás — én úgy nevezem — csak „csutakol” vagy „kefél”. Az úgynevezett jambusokat, trocheusokat nem játssza ki, hanem végigcsutakolja, s ezáltal olyan dadogós muzsikát hall az ember. Sokan ezért nem szeretik a citerát. Pedig nem a hangszerral van baj, hanem az előadási móddal! Azzal az előadási móddal, amely széttördeli, unalmassá teszi a dallamot. Ezt a muzsikát kell élvezhetővé tenni, hiszen ez évszázadok óta kíséri a magyar ember életét!

Balázs Géza

Erdi Sándor 1950 decemberében

In memoriam Erdi Sándor

(Makó, 1915–Budapest, 1984)

Ferenc bátyjánál öt évvel később, 1915. március 17-én született Makón, az Aradi utca 3. alatt. A keresztlő után a nagymama egy régi típusú népdal dúdolása közben — melyet Bartók a *Medvetáncban* dolgozott fel — fogadta a családba a kis csecsemőt.

A szülőházzal átellenben végezte népiskolai tanulmányait, a gimnáziumban pedig nagyrészt azok voltak tanárai, akik József Attilát is tanították. Tehetséges volt és korán érő. Érettségi előtt már kialakult érdeklődési köre, a világról alkotott szemlélete, tulajdonképpen minden lényeges kérdés megfogalmazódott benne, ami felnőtt korában is foglalkoztatja. Első írásos megnyilatkozásaiban már teljes fegyverzetben jelenik meg, ezért a makói évek nélkül nem lehet megérteni későbbi pályáját.

„Szerettem a tízperceket — írja 1935-ben — és legnagyobb örömem volt, ha elsőnek érhettem le az udvarra, erre a nagy térségre, amelyet sebes vágatással szárguldottam be ilyenkor. Legjobban a szabad délutánokat szerettem. Szerettem gombozni és minden labdajátékot szerettem. Szerettem énekelni, meséket szerettem kitalálni, amelyekkel néha társaimat szórakoztatam... Szerettem verekedni... Tegnap könyveim rendszeresen érintetlenül vártak reggelig,

hogy kiválogassam közülük azokat, amelyeket magammal akartam vinni az iskolába. Én pedig, az ő uruk és gazdájuk, addig kint kószáltam társaimmal a Maros-parton, ahol lapos kavicsokat ugrattunk a vizen, vagy az öreg temetőben vagy éppen a szőlők közt gyümölcsérés idején." A gimnáziumban válik legkedvesebb költőjévé Arany János, akit nemcsak verseiért tisztel, de benne a paraszti sorsból az értelmiségi hivatás csúcsára való felemelkedés alakját is látja.

Hetedik gimnazista korában élesen bírálja a tantervet és a tankönyvet. „Unalomig ismételt vagy újonnan tanult stilisztikai alakzatok és szabályok meredtek elénk és nem engedték, hogy meglássuk a *Toldiban* elő életet... A Toldit temették el élve abban a magyarzatos kiadásban, amelyet az iskolában kell tanulni és tanítani. Mi most csak erre a halott Toldira emlékezünk. Nekünk nem jelent mást ez a halhatatlan eposz, mint egy nagy raktárt, amelyből árad a stilisztikai szag. Stilisztikát tanultunk a Toldi helyett."

A tizenhét éves diákok — miként Ferenc bátyját is — a magyar parasztság jövője foglalkoztatta. Ezt igazgatója is felismeri: „A magyar parasztság sorsára terelődött figyelme... a parasztság helyzetét igen szomorúnak látta. Ennek a szomorú helyzetnek az okát az ún. úri osztály önzésében, megvető gyűlölködésében találta meg... a megváltást a marxi gondolatok megvalósításában, a termelési eszközök köztulajdonba vételében látja."

Nagyapja, Erdei András, még öröknek és megváltozhatatlannak hitte a paraszti létet, de édesapja már fellázadt a paraszti sors ellen. A szülői házban hűsba vágó kérdés volt a kitörés, a menekülés vágya. Ezért lett Erdei Sándornak Arany János és Toldi Miklós alakja is eszménykép. A „Hé, paraszt, melyik út vezet itt Budára" megszólítás úgy égette a kis diák dobhártyáját, mint Ferenc bátyját nyugati városok utcáin: „paraszt vagy, s amit szabadságnak és szánnyalásnak hívnak, az mind tiltva van előttd."

Önképzőköriön vagy vallási összejöveteleken — írja 1935-ben Erdei Sándor — mindig parasztokról és proletárokról beszéltem, embertársaink iránt való felelősséghez mértem mindent... Komolyabb része mégis ott történt a dolognak, amikor együtt voltam paraszt felebarátaimmal, dolgozva vagy csak beszélgetve, déli világosságban, vagy sötét este, néha egyetlen petróleumlámpa világánál. Itt vésődött belém az arcuk, s hiába mondanám, hogy azóta örökké lájnak bennem ezek az arcom, hiába mondanék akármit, kevés lenne, mert egész életem értelme tekint rám a szemükből."

Érettségi után irodalmi érdeklődéstől vezérelve beiratkozik a szegedi egyetem bölcsészeti karára magyar-német szakra, de három heti hallgatás után otthagyja az egyetemet. Szobrászati hajlamának engedve rövid időre fazekasinasnak szegődik Szentésre, majd Pesten az Aba-Novák-féle képzőművészeti szabadiskolában Pátzay Páltól tanulja a szobrászatot. Az 1935—36-os tanévben már a Képzőművészeti Főiskola hallgatója. Paraszti témájú szobrai és domborművei — a második világháború alatt minden alkotása elpusztul — Medgyessy Ferenc igazetésében születtek. Részt vett a Népszava körül alakult művészcsoport megszervezésében, bekapcsolódott a Márciusi Front és a Parasztpárt szervezésébe. Az Egyedül vagyunk lap pályázatára írta Utam a középszótlály felé című önéletírását.

1939 őszen kétéves tényleges katonai szolgálatra hívják be. Szakaszvezetői rendfokozatot ér el. Tartalékos tisztképző iskoláról visszaküldik, mivel „politikai magatartása gyanús, vezetésre alkalmatlan." Közben képzőművészeti kritikái jelennek meg a Kelet-Népeben, elbeszéléseit a Magyar Csillagnak juttatja el. Leszerelése után apjához, Szigetszentmiklósról költözik. 1944 januárjában Csikszederára vonul be. 1944. szeptember végén megszökik a katonaságtól. Október 22-én bátyjával elindul a már felszabadított területre. Kiskunhalasnál jutottak át a fronton, október 25-én érkeznek Szegedre, két nap múlva Makóra. November végétől a Délmagyarország című lap munkatársa. 1945 márciusától a Szegedi Szabad Szó felelős szerkesztője. Közben bekapcsolódik a Parasztpárt szervezésébe. 1945 júniusától Budapestre kerül a Parasztpárt országos központjába, a sajtó- és propagandaosztályra. Ezt követően különféle lapokat szerkeszt (Szabad Szó, Művelt Nép). Novellái, irodalmi és képzőművészeti kritikái a Valóságban, a Fórumban és a Csillagban jelennek meg.

1951 februárjától 1953. augusztus 31-ig népművelési miniszterhelyettes. Ezt követően az Új Hang irodalmi folyóirat felelős szerkesztője. 1954 közepétől 1955 végéig az Írószövetség első titkára.

1956. szeptember 18-án titkos szavazással az Írószövetség főtítkárává választják. Leszögezi: „döntő szó ezután már a műveké lesz. Az író, ha megszorítják, sok mindent eladog felszólalásokban, vitacikkekben. Igazi mondanivalóit csak műveiben mondhatja el." Irodalompolitikájának sommázata: „Soha többé hazugságot, mindig, mindenben az igazat!" Az Írószövetség feloszlása után ismét a kertészkedésbe menekül, tulipánt termel. 1960 márciusától az egyik Pest környéki termelőszövetkezet a munkahelye. Ezt követően ismét újságíró, 1962 februárjától 1967 októberéig a Magyar Mezőgazdaság munkatársa, 1967 novemberétől nyugdíjba vonulásaig, 1975 áprilisáig a Szövetkezet című lap főszerkesztője. „Ha megkérdeznék valaki — írta 1982-ben —, mit tartok a legfontosabbnak abból a szerkesztői munkából, amit a hét esztendőm át a Szövetkezetnél végeztem, ezt válaszolnám: a kistermelők szolgálatát. 1968 januárjában indítottuk meg a lapban a Kisüzemi tanácsadó című rovatot... ez volt az első nyilvános kezdeményezés, mely kifejezetten a kistermelés folyamatos fejlesztését kívánta szolgálni."

Cikkeket írt a háztáji gazdálkodás napi kérdéseiről, állandóan foglalkoztatta korunk falusi, sőt tanyai élete. Konstruktív, nagy dimenzióban gondolkodó elme volt, ha a szocializmus építésének apró-cseprő dolgairól írt, akkor is népből, nemzetben gondolkodott. Nagy álma, hogy a tanyáról monográfiát írjon, már nem valósult meg. Közbeszólt a betegség, még az anyaggyűjtést sem fejezi be, megfogalmazni is csak a bevezetést tudja.

Fekete Gyula mondta róla búcsúztatójában: „Mindnyájunk közt talán a legszilárdabb jellem. Tiszta ember maradt a tömerdek jószándékot is elmoscoló történelmi kavargásokban, gyilkos tusakodásokban; ő úgy maradt tiszta, nem ám a rettenet féltrevonulók, nem a járda széléről bámszokdók, nem a dekkolók kétes tisztaságával, hanem a tusakodások legközepén.”

Nagy pályát futott be, ennek íve könyvtárasságtól a miniszterhelyetteséig, az iskolai önképzőkori titkárságtól az Írószövetség főtitkárságig feszül, amibe belefértnek a képzőművészeti, irodalmi kritikák, a novellák, a tanulmányok; belefért a lapszerkesztés, a közéleti tevékenység, a szobrászat. Teljes életet élt, mégis van hiányérzetünk. Hány képzőművészeti vagy irodalmi remekmű született volna keze alatt, ha nem a közélet fórumain lódog el fátylaként. Etikai értelemben is szálfa egyéniség volt, Sipos Gyula szerint bölcsességénél csak a tisztessége nagyobb. Hosszú szenvedés után 1984. július 9-én ragadta el a halál.

Dr. Tóth Ferenc

HÍREK

Tájházat avattak. A Honismeret 1985. 1. számában a szlovákiai magyar néprajzi gyűjteményekről szóló írásában Liszka József szomorúan állapítja meg, hogy a Medvesaljától keletre nincsenek tájházak. Örömmel írhatom, hogy az Ung vidéki Kistráskán (Malé Raškovce) a közelmúltban tájházat avattak. A község neve előtti „kis” jelző azt sejteti, hogy bizonyára csekély lélekszámú településsel van dolgunk. Ez így is igaz, de a 270 lakosból 75 CSEMADOK-tag, ami azt igazolja, hogy itt a közösségi összetartó erőnek nagy súlya van a település életében. Mivel egyetlen magyar ajkú település a nagymihályi (Michalovce) járásban, szervezetenként a töketerebesi (Trebisšov) CSEMADOK Járási Bizottságához tartozik. Több különböző szintű, sikeres kulturális rendezvény (író—olvasó találkozók, különböző témájú előadások, vers- és prózamondó versenyeken való részvétel, több magyarországi tematikus kirándulás, s nem utolsósorban az évenként bemutatott szindarabok stb.) után, nem volt meglepő a helyi szervezetnek az a döntése, hogy tájházat rendeznek be. Ez annál értékeesebb és példamutatóbb lépés, mivel mind a töketerebesi, mind a nagymihályi járásban ez az első, népi kultúránk tárgyi emlékeit összegyűjtő és megőrző tájház.

A nemzetiségi kultúra ápolásáért e kis-községben mindenekelőtt a fáradszóró Horkay házaspárt és természetesen a tevékeny tagságot illeti az elismerés, akik minden tőlük telhetőt megtesznek annak érdekében, hogy bizonyítsák: egy „maréknyi” közösség is képes „nagy dolgokra”. (D. Varga László)

Bányászattörténelmi konferencia Salgótarjánban. 1984 októberében a salgótarjáni Bányász Művelődési Házban került sor a Nógrád megyei bányamunkásság történetével foglalkozó konferenciára. Az országos tanácskozáson dr. Praznovszky Mihály, megyei múzeumigazgató köszöntötte a megjelenteket. Az előadások: Kovácsné Bircher Erzsébet: A brennberg-bányai munkásmozgalom története a kiegyezéstől a Tanácsköztársaságig; dr. Csilláry Gergely: A XVIII—XIX. századi szénbányászati kezdeményezések a Bükk hegységben; Kovács Anna: A bányászok életmódja a szókincsvizsgálat tükrében; Fűrészné Molnár Anikó: A tatabányai munkások élet- és munkakörülményei, politikai szerveztségének problémái a gazdasági világválság éveiben; Dr. Molnár László: A bányamunkásság kialakulásának néhány történelmi sajátossága Magyarországon; dr. Szivircsek Ferenc: Az etesi bányák létrejöttének körülményei és fejlődése; Vonsik Ilona: Adatok Etes politikai mozgalmához; dr. Zólyomi József: A falusi élet változásvizsgálatának eredményei Etesen; László József: A műszaki fejlesztés és a bányaművelési koncentrációk alakulása a nógrádi szénbányászatban; Nagy Gyula: A széntermelés és minőségromlásának okai a Nógrádi Szénbányáknál, illetve a minőségjavítás lehetőségei és a szénárrendszer összefüggései átfogták a nógrádi bányászat majd egész történetét. Érdekes volt a komplex vizsgálatok bemutatása, amely Etes történetét, bányászatát foglalta át. A tanácskozáson kamarakiállítás keretében dr. Szomszéd András rendezésében jellegzetes bányászattörténelmi emlékek kerültek bemutatásra. A tanácskozás résztvevői megtekintették az újjárendezett földalatti múzeumot, majd részt vettek a Nógrádi Sándor múzeumban rendezett kiállítás megnyitóján. (Krisztián Béla)